

ekolisty

informačný spravodaj Priateľov Zeme - SPZ

**Priatelia
Zeme
SPZ**

4 / 2010

Téma: Najlepší odpad je ten, čo nevznikne

Téma: Toxické látky... U nás doma? (pokračovanie, 3. časť)

Téma: Vianoce – šetrné k prírode a s pôvodným zmyslom

Jean Liedloffová: Koncept kontinua

Juraj Lukáč: Najväčším ohrozením divočiny je nečinná masa ľudí

Obsah čísla 4 / 2010

- 03 . ZAPOJTE SA
- 04 . TÉMA: Najlepší odpad je ten, čo nevznikne
- 06 . TÉMA: Toxické látky... U nás doma? (pokračovanie, 3. časť)
- 08 . TÉMA: Vianoce – šetrné k prírode a s pôvodným zmyslom
- 09 . AKTIVITY
PRIATEĽOV ZEME - SPZ
- 13 . Z NAŠEJ DISTRIBÚCIE: Jean Liedloffová: Koncept kontinua
- 14 . ROZHOVOR: Juraj Lukáč: Najväčším ohrozením divočiny je nečinná masa ľudí
- 16 . VY SA PÝTATE, MY ODPOVEDÁME

Informačný spravodaj Ekolisty

Vydáva:
Priatel'ia Zeme - SPZ, Košice

Adresa:
P.O.BOX H-39, 040 01 Košice
kancelária: Alžbetina 53
tel./fax: 055 / 677 1 677
mob.: 0903 77 23 23
e-mail: spz@priateliazeme.sk
http://www.priateliazeme.sk/spz

Redakčná rada:
Martin Valentovič
Branislav Moňok
Mgr. Katarína Pačayová
Mgr. Lenka Beznáková
Ing. Jozef Gaál
grafická úprava:
Mgr. art. René Říha

Dátum vydania:
december 2010

Foto na titulnej strane:
autor: Priatel'ia Zeme - SPZ
Ostatné fotografie, ak nie je uvedené inak, archív Priatel'ov Zeme.

ISSN 1335-437X

 Vytlačené na recyklovanom papieri

Milí priatel'ia,

keď otvárate tieto Ekolisty, začína byť vianočný čas už nie len v reklamách, ale všade. Mnohí ľudia sa stávajú pokojnejší, menej sa náhli a viac myslia na druhých. A to je dobre. Našej civilizácii určite pomôže ak chvíľu postojí, alebo aspoň spomalí a ľudia začnú trochu premýšľať nad svojimi životmi. Čím viac ľudí bude stáť a premýšľať, tým ohľadupnejšia bude naša civilizácia k tejto planéte.

Nemyslím si samozrejme, že Vianoce sú spôsobom hromadnej výroby dobrovoľne skromne a environmentálne uvažujúcich ľudí. Veď nie nadarmo sú niekedy Vianoce hanlivo nazývané sviatkami konzumu. Aj reklamní mágovia pracujú s Vianocami už dva, tri mesiace vopred. Áno je to tak, ľudia prosté kupujú viac ako v ktoromkoľvek inom období roka. Zároveň sú ale ľudia v tomto období citlivejší na sny, túžby, nádeje a bolesti druhých.

Mnohí moji známi sa nad tým uskrňajú: „Ľudia celý rok na všetko kašľú a zrazu na Vianoce chcú všetci pomôcť. Sú to pokrytci.“ Nuž, pre mňa poskytuje naša organizácia dobrý príklad, že to tak nemusí byť. Sme veľmi radi, že máme pravidelných prispievateľov, poukazujúcich pravidelne z toho mála čo majú 2-3 eurá. Vážime si ich, snažíme sa im venovať.

Avšak keď nám niekto pošle jednorazovo na Vianoce 20 eur, nie je pre nás pokrytcom, naopak jeho dar si tiež veľmi vážime.

Myslím, že ak niekto nájde v sebe motiváciu podporiť akúkoľvek dobrú vec, mali by sme si ho vážiť. Či už to robí raz za mesiac, raz za rok, alebo raz za päť rokov. Dôležité je, že má dobrú vôľu podporiť dobrú a užitočnú myšlienku.

V tomto „vianočnom“ čísle Ekolistov Vám milí priatel'ia prinášame informácie o viacerých zaujímavých a užitočných aktivitách a myšlienkach Priatel'ov Zeme – SPZ. Môžete sa tak dozvedieť viac o tom, ako využívame Vašu finančnú ale aj nefinančnú podporu. A možno Vás aj motivujeme prísť a pridať ruku k spoločnému dielu. Aby Vianoce neboli pre životné prostredie pravidelnou pohromou, a aby boli nielen biele ale aj „zelené“. A sviatky mieru a pokoja pre celú planétu.

Milí priatel'ia, začať ozeleňovať Vianoce môže každý sám od seba. Keď sa takýto jedinci spoja a budú bojovať spolu, ich efektivita sa môže výrazne zvýšiť. To je dôvod, prečo už 14 rokov existujú Priatel'ia Zeme – SPZ. Aby sme spoločne dosiahli viac.

Martin Valentovič

Minimalizácia o sviatkoch
o sviatkoch
šetnejších k prírode
humorne
www.priateliazeme.sk/spz. 055 / 677 1 677

Tento komiks bol vydaný v rámci projektu „Od triedenia k minimalizácii odpadu“, ktorý je spolufinancovaný z finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Napište spoločnosti Princes Tuna

Tuniaková konzerva, ktorú si kúpite môže úplne zničiť už aj tak dosť ohrozený podzemný život.

Rybárskymi metódami, ktorými sa chytajú tuniaky, sa totiž nelovia len samotné tuniaky, ale aj ďalšie morské živočíchy ako žraloky, raje, morské korytnačky, ktoré zbytočne umierajú v obrovských rybárskych sieťach. Požiadajte preto spoločnosť Princes Tuna, aby začala používať šetrnejšie metódy pri rybolove, ktoré nebudú už ďalej ničiť podzemný život.

Na stránke

<http://www.greenpeace.org/international/en/campaigns/oceans/tuna/Write-to-Princes-tuna/> nájdete petíciu.

Napište španielskemu ministrovi životného prostredia a zachráňte stredomorského tuniaka modroplutvého

Tuniak modroplutvý je ohrozeným druhom. Napriek tomu sa v Stredomorí stále loví.

Španielska vláda má však možnosť vytvoriť morskú rezerváciu tuniaka modroplutvého pri súostroví Baleáry. Na ich južnej strane sa totiž nachádza hlavné neresisko tohto druhu, čo je ideálnym miestom pre vytvorenie rezervácie na jeho ochranu.

Vláda Baleárov podporuje vytvorenie „azylu“ pre tuniaky pri svojich ostrovoch. Rozhodnutie momentálne zostáva najmä v rukách španielskeho Ministerstva životného prostredia,

Petíciu môžete podporiť na stránke

<http://www.greenpeace.org/international/en/campaigns/oceans/marine-reserves/roadmap-to-recovery/Save-the-bluefin-tuna-of-the-Mediterranean/>

Nalepte si na schránku nálepku NEVHADZUJTE REKLAMY!

Vypýtajte si ju od nás, nakreslite si ju alebo napíšte na PC – a nalepte ju na svoju schránku. Zbytočné plytvanie týmito jednorazovými reklamami (a niekedy ani to nie, keď si ich nikto neprečíta) má za následok plytvanie prírodnými zdrojmi, vodou, energiou, ropou... Na výrobu 1 tony papiera sa vyrúbe cca 17 stromov. Pri ročnej spotrebe min. 5 kg reklamy na obyvateľa (udáva sa aj viac) je teda vyrúbaných na Slovensku asi 460 000 stromov.

Tak začneme každý od seba a tým dosiahneme zmenu spolu všetci.

Aktivisti z Košíc a blízkeho okolia!

Príďte nám pomôcť s balením materiálov u nás v kancelárii na Alžbetinej 53 v Košiciach. Budeme baliť CD, DVD a štúdio, ktoré budeme rozposielať. Pomoc potrebujeme skoro vždy, veľmi sa potešíme, keď nám prídete pomôcť.

Na začiatku nového roka budeme organizovať v Košiciach Novoročnú recykláciu – výmennú akciu, kde ľudia budú môcť venovať dobré, ale už pre nich nepotrebné veci a následne tieto veci budú v

ponuke pre iných ľudí, tiež pre sociálne slabších ľudí.

Na tejto akcii budeme potrebovať pomoc – ako s propagáciou, vylepovaním plagátov, tak na samotnej akcii – preberať a darovať veci. Ak by ste mali záujem zúčastniť sa Novoročnej recyklácie v Košiciach, napíšte nám mail.

Pomôžte nám s internetovou osvetou

Máte webstránku? Poznáte niekoho, kto má webstránku? Viete o nejakej webstránke, ktorá bude naklonená spolupráci?

Pripravili sme zaujímavé ekokomiksy, videoklipy a animácie na témy predchádzania vzniku odpadu, minimalizácie, dobrovoľnej skromnosti, nadmernej spotreby a šetrenia prírodných zdrojov.

Pomôžte nám ich umiestniť na rôzne web stránky.

Pomôžte nám ich umiestniť na rôzne web stránky.

Pre viac informácií volajte 0903 77 23 23 alebo píšete na mail gaal@priateliazeme.sk

na Slovensku 1 človek za rok

vyprodukuje priemerne 331kg odpadu

Najlepší odpad je ten, čo nevznikne

„Raz som si cestou do práce chcela vypočítať správy, tak som vošla do obchodu s elektronikou. Našla som tam šikovné malé zelené rádio za 4 doláre a 99 centov. Kým som stála v rade, premýšľala som nad tým, ako je možné, že za 4,99 USD sa dá vyrobiť rádio a ešte mi ho privezú až pod nos. Kov bol pravdepodobne vyťažovaný v Južnej Afrike, ropa v Iraku, plasty sa vyrábali v Číne a celé to možno poskladal dohromady 15-ročný chlapec v mexickej maquiladore. 4,99 dolára by ani nestačilo na zaplatenie nájmu za policu, v ktorej ležalo, kým som si poň prišla. Možno ani časť platu chlapíka v obchode, ktorý mi ho pomohol vybrať. Alebo niekoľko zaoceánskych letov a jászd kamiómom, ktorý kúsky rádia prevážal. Ja som za to rádio nezaplatila. Tak kto zaňho zaplatil? Hmm, akísi ľudia zaplatili stratou svojho prírodného bohatstva - stratou svojho čistého vzduchu, zvýšením výskytu astmy a rakoviny. Možno deti niekde zaplatili svoju budúcnosťou...“ **Annie Leonard, autorka Story of stuff**

Množstvo odpadu sa každoročne zvyšuje. Tento odpad končí väčšinou na skládkach, ktoré znehodnocujú krajinu a predstavujú dlhodobé riziko pre životné prostredie a v spaľovniach, kde sa problém odpadu „premení“ na ďalší problém – emisie a toxické látky vznikajúce pri spaľovaní. A nejde len o ten odpad, ktorý vyhadzujeme do našich kontajnerov. Ako už bolo spomenuté v minulom čísle Ekolistov, v roku 2008 pripadalo na 1 kg odpadu, ktorý vyhodíme do kontajnera 7,6 kg odpadu, ktorý vznikol pri jeho výrobe. Napríklad tento „skrytý“ odpad vyprodukovaný pri výrobe mobilného telefónu tvorí až 75 kg, pri výrobe kávovaru 298 kg, pri výrobe počítača až 1500kg... Tento odpad však nemusí vôbec vzniknúť - stačí keď sa začneme pýtať: Skutočne to potrebujem? Nedá sa to ešte využiť? Neposlúži to ešte niekomu inému?

Možno vám napadlo, že tento problém s odpadom rieši predsa recyklácia. Keď recyklujeme, priam cítime, že sami niečo robíme pre ochranu životného prostredia - je to hmatateľné. Vidíme papier, ktorý sa zbiera do nádob na separovaný zber odpadu a veríme, že po zmiznutí spred našich očí sa zrecykluje a všetko je v poriadku. Avšak každý proces recyklácie spotrebúva energiu a vedie k istej miere znečistenia životného prostredia. Ide totiž o priemyselný proces, pre ktorý je potrebná doprava späť do podnikov, kde musia byť druhotné suroviny často čistené, spracované a každý z týchto procesov potrebuje energiu. Navyše recyklácia neznamena, že netreba v procese výroby žiadnu novú surovinu.

Pri výrobe mnohých látok treba pridávať aj isté množstvo novej suroviny. Preto je recyklácia len jedným, a to až tretím stupňom v hierarchii na ceste k nulovému odpadu. Z tejto odpadovej hierarchie (písali sme o nej v minulom čísle Ekolistov) vyplýva, že prednosť má **minimalizácia vzniku a škodlivosti odpadu a opätovné použitie**. Takáto prevencia je možná u všetkých pôvodcov odpadu - občanov, firiem a priemyslu, inštitúcií aj obcí.

Minimalizácia vzniku a škodlivosti odpadu pozostáva z dvoch prístupov: predchádzanie vzniku odpadov a obmedzovanie ich množstva a škodlivosti. Prechádzanie vzniku odpadov je založené na princípe prevencie, teda už vopred premýšľame, koľko odpadu našim rozhodnutím vytvoríme. Najlepší odpad je ten, ktorý vôbec nevznikne, pretože každý výrobok viac či menej poškodzuje životné prostredie. Pre každý výrobok sa musí ťažiť z prírodných zdrojov, zväčša sa priemyselne vyrába (znečistenie), spotrebúva energia, vyžaduje doprava a nakoniec sa stáva odpadom. Najekologickejšie a najekonomickejšie riešenie je teda odpad nevytvoriť.

Preto základom minimalizácie vzniku odpadov je šetrná, menšia spotreba. Aby sme menej vyhadzovali je potrebné menej spotrebovať. Z začať môže odolávaním pokušeniu kupovať to, čo nepotrebuje. Tým, že nenakupujeme nadmerne veľa výrobkov (alebo nespotrebovujeme veľa obalov) nielen znižujeme množstvo odpadov a šetríme prírodné zdroje, ale aj svoje peniaze, ktoré môžeme použiť užitočnejšie či príjemnejšie. Skúsme sa zamyslieť nad tým, čo skutočne potrebujeme k životu a čo je už nadbytočné a plytvavé. Skúsme si vytvoriť vlastný, striedmy „eko“ štýl podľa svojej osobitosti; odolávajúc reklame, móde a konzumu.

Jeden z konkrétnych spôsobov minimalizácie odpadov je tzv. bezobalový predaj. Mnoho potravín i nápojov je možné takto distribuovať (zákazníci si nosia vlastné tašky, nádoby do ktorých sa im navážia, načapujú potraviny, prípadne si ich sami naberú, načapujú z automatov do donesených, trvácnych nádob). Pri nákupoch môžeme uprednostniť miestne produkty od miestnych ekologických poľnohospodárov, remeselníkov, drobných živnostníkov. Skúsme sa vyhýbať veciam v nadbytočných alebo zbytočných obaloch, výrobkom a obalom na jedno použitie, obsahujúcim škodlivé látky.

Minimalizácia vzniku a škodlivosti odpadu v priemysle pomáha šetriť finančné výdaje. Priemysel by aj preto mal myslieť na to, čo sa s daným výrobkom udeje aj po opustení výroby a zabez-

pečiť vhodný systém jeho údržby, opravy či spätného zberu a recyklácie. Ale aj priamo pri výrobe existuje dosť vhodných opatrení, ktoré môžu priemyselné podniky vykonať:

- obmedziť a nahradiť používanie toxických látok vo výrobe,
- vzniknuté odpady z výroby vhodným spôsobom využiť vo výrobe, či zabezpečiť ich využitie inými prevádzkami,
- racionalizovať balenie smerom k minimalizácii množstva spotrebovaného materiálu,
- zaviesť systém zberu použitých obalov a následne ich opätovného používania,
- usilovať o kvalitu a čo najdlhšiu životnosť výrobkov.

Minimalizovať množstvo odpadu sa dá ale aj v komunálnej sfére, tu však je dôležité zapojenie obce. Obce by mali svojich občanov motivovať k tomu, aby vytvárali čo najmenej odpadu, napríklad týmito krokmi:

- spravodlivým systémom poplatkov za odpad podľa vzoru „platiť za to, čo vyhadzuješ“ - občania by tak boli motivovaní k znižovaniu množstva odpadu, lebo ich poplatok za odpad by bol úmerný reálnej produkcii odpadu,
- istí príkladom pre občanov, obce môžu prijať VZN, alebo si môžu stanoviť sami opatrenia pre zníženie vzniku odpadov v rámci svojej činnosti - napríklad vylúčenie používania jednorazových riadov (automatov), obojstranné používanie papiera a pod.,
- u predajcov môžu obce požadovať preukázanie vykonania opatrení pre zníženia vzniku komunálnych odpadov z výrobkov a obalov, distribuovaných v rámci jeho obchodnej činnosti, či vylúčenie používania jednorazových riadov v stravovacích zariadeniach.

Mestá a obce nesmú zabúdať na osvetu, preto by mali aspoň raz ročne vydať a distribuovať informačné materiály pôvodcom odpadu na území obce (brožúry, letáky, plagáty...) s konkrétnymi, praktickými radami. Môžu tiež pripraviť osvetovú kampaň v spolupráci s miestnou environmentálnou organizáciou. V rámci nej je napríklad možné občanov nabádať k uprednostňovaniu kúpy nápojov v opakovane používaných obaloch a pod.

Opätovné používanie znamená využívanie vecí, ktoré je možné používať znovu (opravy, vratné fľaše) alebo ich použiť inak. Oprava, prešívanie textilu, zapožičanie, výmena starých vecí či ich nákup v second hande, bazáre, antikvariáte sú rozumnejšie z hľadiska využitia zdrojov Zeme. Tiež je lepšie využívať rôzne požičovne, ako keby mal mať každý plný dom zriedka používaných vecí. Namiesto jednorazových plienok môžeme opakovane používať textilné a ušetriť tak lesy. Uprednostňujeme vratné obaly. Uprednostňujeme výrobky trvácne, s dlhou životnosťou, z recyklovaných materiálov, bez toxických látok. Obce a mestá môžu v rámci snahy o opätovné používanie budovať tzv. centrá opätovného používania. Teda strediská pre zber výrobkov a materiálov odovzdávaných fyzickými a právnickými osobami. V takýchto centrách sa môžu donesené veci (šatstvo, elektrospotrebiče, nábytok, knihy, hračky...) opravovať, vynovovať a ponúkať na predaj, či darovať sociálne slabším skupinám obyvateľstva.

Ale samozrejme, každý by mal v prvom rade začať od seba. Je veľa možností ako môže jednotlivec predchádzať vzniku a škodlivosti odpadov a opätovne používať. Môžete napríklad:

- premýšľať už pred nákupom, koľko odpadu následne z nákupu vznikne a či ho viete nejakou formou využiť alebo odovzdať na recykláciu,

- uprednostňovať nápoje balené vo vratných obaloch, požiadať vášho obchodníka, aby takéto nápoje zaradil do svojej ponuky,
- kupovať len výrobky, ktoré skutočne potrebujete a ktoré sú trvanlivé a dajú sa opraviť,
- vyhýbať sa jednorazovým obalom a zbytočne baleným potravinám (napr. chlieb, pečivo, ovocie, zelenina...)
- pri nákupoch odmietajte rozdávané igelitové tašky, vrecúška a používať radšej vlastnú trvácnu tašku
- uprednostňovať miestne výrobky, potraviny a nákupy na tržniciach pred hypermarketmi,
- využívať bezobalovú distribúciu - nákup čistiacich prostriedkov, kozmetiky, sirupov do nami prinesených obalov,
- uprednostňovať väčšie balenia výrobkov a koncentráty,
- pri maľovaní uprednostniť vodou riediteľné farby pred syntetickými (s organickými rozpúšťadlami),
- využívať viac knižnice, požičovne, práčovne, požičovne áut namiesto kupovania nových výrobkov,
- označiť si schránku nápisom "Nevhadzujte reklamy", predídete tak zbytočným odpadom z nepotrebných letákov,
- používať obojstrannú tlač a recyklovaný papier,
- kupovať radšej kvalitnejšie výrobky, ktoré majú dlhšiu životnosť a dajú sa opraviť, v porovnaní s lacnými výrobkami na jedno použitie,
- opravovať a renovovať pokazené veci ako šaty, topánky, elektroniku alebo nábytok,
- používať nabijateľné batérie (monočlánky),
- ak niektoré šaty, topánky a hračky nepotrebujete, darovať ich charite,
- ak máte malé deti, používať bavlnené plienky namiesto jednorazových,
- ak vo vašom zamestnaní, škole, bufete používajú jednorazový riad, utierky, požiadať o ich nahradenie opätovne použiteľnými.

Pokiaľ vás táto téma zaujala, podrobnejšie informácie nájdete v našich materiáloch pre laickú aj odbornú verejnosť. Môžete ich nájsť v elektronickej podobe na našej webstránke, prípadne vám ich zašleme na požiadanie.

Martin Valentovič

Toxické látky? U nás doma?

3. časť

V téme znižovania toxických látok v našich domácnostiach pokračujeme.

8. Vyhýbajte sa výrobkom obsahujúcim brómované spomaľovače horenia

O brómovaných spomaľovačoch horenia sme si hovorili v prvej časti tohto miniseriálu. Stali sa súčasťou našej domácnosti v podobe prachu, do ktorého sa zasa dostali z rôznych zdrojov – hlavne elektroniky a nábytku. **Ich používanie je rozšírené takmer do všetkých sfér, odkiaľ neustále prenikajú do všetkých zložiek životného prostredia vrátane organizmov zvierat a ľudí.** Majú závažné účinky na zdravie.

Ako sa im teda vyhnúť? Vyberajte si výrobky, ktoré nesú označenie napr. BFR free (BFR=brominated flame retardants, čiže bez obsahu brómovaných spomaľovačov horenia). Nájdete ich hlavne medzi elektronikou a nábytkom. Brómované spomaľovače sú v nich nahrádzané inými, menej škodlivými, čo výrobcovia tiež radi na svojich výrobkoch uvádzajú. Vhodné výrobky a výrobcov ľahko nájdete prostredníctvom internetu. **Prirodne materiály spomaľovače horenia nepotrebujú, preto sa ich snažte uprednostniť** či už pri výbere nábytku, doplnkov, textílií.

9. Obmedzte používanie teflónových riadov

Veľmi obľúbené a rozšírené teflónové panvice, pekáče, formy a ďalšie riady môžu predstavovať riziko pre naše zdravie. Teflón je registrovaná obchodná značka pre umelo vyrábaný plast – **polytetrafluóretylén (PTFE)**. Aj napriek jeho širokému využitiu nielen v kuchyni, nebol nikdy dôkladne vedecky testovaný.

Pri teflónových riadoch je spornou a najpodstatnejšou otázkou teplota, pri ktorej sa polytetrafluóretylénový (teda teflónový) povrch panvice začne rozkladať a uvoľňovať toxické výpary. Kým výrobca tejto látky uvádza až 315 °C, čiže teplotu, ktorú pri bežnom varení nemôžeme dosiahnuť, mnohé nezávislé štúdie potvrdzujú jej únik už pri 260 °C a dokonca už aj pri 202 °C. Riziko úniku toxických látok z panvice a následne poškodenia zdravia sa zvyšuje nadmerným prepaľovaním teflónových riadov a taktiež používaním poškriabaných riadov, teda tých s narušenou teflónovou vrstvou.

Okrem samotnej teploty spočíva nebezpečenstvo teflónových povrchov aj v ďalšej látke ako zložke teflónu – **kyseline perfluórooktanovej (PFOA)**. Patrí medzi tzv. perfluórované látky, ktoré sa používajú na výrobu nelepivých povrchov, sú silne odolné voči vode, preto sú aj súčasťou nepremokavých materiálov a okrem panvíc a riadov ich nájdeme aj v kobercoch, topánkach, nábytku, outdoorových odevoch. **Patria k najrozšírenejším toxickým chemikáliám**, ktoré boli zistené v organizmoch po celej planéte. Vyvolávajú vrodené anomálie, narúšajú hormonálny a imunitný systém a funkcie štítnej žľazy. K akútnym problémom spôsobeným výparmi patrí zvracanie, nevoľnosť, bolesti hlavy. Táto látka PFOA je okrem toho na zozname pravdepodobných karcinogénov, preto majú výrobcovia teflónu do roku 2010 znížiť jej výpar o 95 % a absolútne ju vylúčiť do roku 2015. Americká štúdia zistila, že až 95 % Američanov má túto látku síce v malom ale merateľnom množstve v krvi.

Ak máte v kuchyni kanárika, alebo iný druh drobného vtáctva a používate na varenie teflónové panvice, dávajte pozor! Otrava teflónovými výparmi je známa a nie nezvyčajná príčina smrti drobných domácich vtáčikov. Aj keď sa panvice používajú pri odporúčaných teplotách, aj tak sa z povrchu uvoľňujú toxické výpary, ktoré môžu byť pre vtáčiky smrteľné.

Ak už teda používate teflónové riady a nemienite sa ich vzdať, odporúčame obmedziť dĺžku varenia aj teplotu a pri dlhšom varení za vysokej teploty miestnosť dôkladne vetrať. **Ideálne je ich však úplne nahradiť iným materiálom, napr. nerez, porcelán, titán...**

10. Nepoužívajte prípravky proti škvrnám

Zázračné čistiace prostriedky, ktorými sa zbavíte akýchkoľvek škvŕn alebo prostriedky, ktoré majú vzniku škvŕn zabrániť nie sú zďaleka víťazstvom. Hlavne nie pre naše zdravie.

Častokrát sú to vysoko toxické rozpúšťadlá obsahujúce látky ako toluén, xylén, ktoré poškodzujú centrálnu nervovú sústavu a reprodukciu. Obsahujú tiež bielidlá na báze dráždivého chlóru a rôzne škodlivé absorbenty. Ďalšou nebezpečnou súčasťou týchto prostriedkov je PERC - perchlóretylén (tetrachlóretylén), o ktorom sme hovorili v predchádzajúcej časti v súvislosti s chemickým čistením odevov. Je to karcinogénna látka, dráždivá, poškodzuje centrálnu nervovú sústavu. Je vysoko prchavá, preto sa ľahko dostáva do okolitého prostredia a do našich organizmov.

Súčasťou prostriedkov proti tvorbe škvŕn sú aj vyššie spomínané perfluórované látky, ktoré obsahujú teflónové riady.

Na škvŕny sa radšej vyzbrojte dobrým jadrovým alebo žilčovým mydlom, kefou a trochou trpezlivosti.

11. Vyhýbajte sa oblečeniu s prímiesou pre zníženie krčivosti

Textil, ktorý by sa normálne krčil, sa nekrčí? Prirodzené to nie je. Opäť je za tým chémia, konkrétne **formaldehyd**. Ten **zapríčiňuje mnohé alergie a ekzémy pri kontakte s kožou prostredníctvom nekrčivého oblečenia**. Pozor je treba dávať aj pri výbere posteľnej bielizne, ktorá sa veľmi často „hrdí“ označením nekrčivá. Okrem spomínaných účinkov na kožu môže dlhodobé pôsobenie formaldehydu zapríčiniť bolesti hlavy a hrudníka, rôzne chronické problémy, nespavosť. Laboratórne testy potvrdili aj súvislosti so vznikom rakoviny a poškodením DNA.

Pred použitím akéhokoľvek nového oblečenia alebo posteľnej bielizne je dobré ich preprať v horúcej vode. Textilie z nekrčivých látok radšej nekupujte.

12. Vyhýbajte sa ponožkám, obuvi alebo ďalším odevom ošetreným fungicídmi

Fungicídy patria do skupiny pesticídov, teda látok, ktoré sa používajú hlavne proti škodcom a burine. Fungicídy sa do ponožiek a topánok pridávajú ako ochrana proti tvorbe plesní. **Mnohé z pesticídov sú však vysoko toxické a karcinogénne látky, ktoré majú schopnosť ukladať sa v organizme a veľmi ťažko sa odtiaľ dajú odstrániť.** S pesticídmi sa stretávame všade okolo nás, sú súčasťou bežnej poľnohospodárskej výroby, preto ich konzumujeme spolu s potravinami. Obrovské množstvo pesticídov sa používa napr. aj pri pestovaní bavlny. Prečo si teda dávku pesticídov v našom tele neopodstatnene zvyšovať prípravkami proti plesniam, keď to nie je potrebné? Pokiaľ nemáte závažné problémy s plesňovými ochoreniami, odporúčame namiesto takýchto prípravkov obuv radšej prevetrať a neskladovať ju mokrá a oblečenie či ponožky bežne preprať a dobre usušiť.

13. Nepoužívajte dlhodobu plastovú boxy na potraviny

14. Nezohrievajte v mikrovlnke potraviny v plastových nádobách

Plastové boxy sú často vyrobené z polykarbonátových plastov. Sú to tvrdé plasty, z ktorých sa okrem potravinových boxov vyrába aj množstvo iných produktov, poháre, dojčenské fľaše, nádoby do mikrovlnky, slnečné okuliare, sklá, CD a DVD nosiče atď. Nebezpečie tohto materiálu spočíva v zložke, ktorú väčšina týchto plastov obsahuje - **bisfenol A**. **Ten sa z plastu uvoľňuje do potravín, zahrievaním, alebo už aj naliatím horúcej vody v mnohonásobne zvýšených koncentráciách.** Bisfenol A ovplyvňuje najmä hormonálnu sústavu, čím dochádza k zmenám reprodukčného systému a rôznym vývojovým poruchám. Taktiež oslabuje funkciu štítnej žľazy a imunitu. Keďže nádoby určené na ohrev alebo varenie v mikrovlnných rúrach sú väčšinou tiež vyrobené z polykarbonátových plastov, nemali by sme ich vôbec používať. Takéto nádoby radšej nahradte sklenenými alebo porcelánovými.

Poslednú časť miniseriálu nájdete v budúcom čísle...

Katarína Pačayová

*Certifikovaná ekologická drogeria
Umývanie - Pranie - Upratovanie
... pre človeka a prírodu*

www.sonett-info.sk

Vianoce – šetrné k prírode a s pôvodným zmyslom

Posledné roky narastá konzumná orientácia Vianoc, čoho dôsledkom je okrem iného zvyšovanie záťaže životného prostredia. Počas Vianoc produkuje stále viac zbytočných odpadov, zvyšujeme spotrebu energií, materiálov. Zväčša však zbytočne, jestvuje mnoho spôsobov, ako obdarovať svojich blízkych a zároveň byť šetrný k Zemi.

V prvom rade by sme sa však pri diskusii o znížení dopadov dnešných konzumne orientovaných Vianoc mali vrátiť k ich pôvodnému zmyslu – duchovným hodnotám, venovaniu sa rodine, priateľom.

Rôzne firmy nás lákajú na kúpu ich výrobkov so sľubmi o krásnych Vianociach, ale tie si nekúpime. Naopak, čím menej pozornosti venujeme kupovaniu a viac duchovnému odkazu Vianoc, rodine, tým lepšie bude pre nás aj životné prostredie.

Každý priemyselne vyrábaný výrobok do istej miery zaťažuje životné prostredie, preto je menej dôležité, aký jednotlivý výrobok či stromček si kúpime, podstatnejšie je odstrániť plytvanie, znížiť spotrebu na racionálnu úroveň. Nejde o obmedzovanie sa, dobré činy „nemusíme“ robiť, ale môžeme, kvôli hlbším hodnotám - z **úcty k životu**.

Konkrétne námety na šetrenie prírody počas Vianoc

Energia, a ovzdušie

- Cez Vianoce trávime viac času doma ak budeme svietiť úspornými žiarovkami, môžeme ušetriť až 80 percent energie a ušetríme aj naše peniaze.
- Pri varení používajme pokrievky (bez pokrievky sa spotrebuje o 300 % energie viac ako pri varení s ňou); tlakové hrnce ušetria až 50 % energie. Používajme riad s rovnakým priemerom dna ako je priemer platničky, ak je hrniec menší a rozdiel je napr. 3 cm, strata energie je až 30 %.
- Neprekurujme, dodržiavajme doporučené teploty v izbách (obývacia izba 20-22 °C, spálňa 18 °C), každý stupeň navyše znamená zvýšenie spotreby energie o 6 %. Používajme termoregulačné ventily na radiátoroch, sú jednoduchou možnosťou úspory asi 10-15 % energie.
- Pri kúpe nových elektrospotrebičov si pozorne všímajme štítok s informáciami, do ktorej kvalitatívnej skupiny je spotrebič zaradený. Výrobky najlepšej kvality s najnižšou spotrebou energie sú označené písmenom A.
- Príbuzných poteší aj Vianočný pozdrav poslaný emailom a ak bývajú blízko, navštívme ich peši.

Darčeky

- Lístok alebo permanentka do divadla.
- Permanentka na šport, do fitcentra, sauny, masáž.
- Lístok na koncert.
- Poukazy na návštevy kozmetického salónu.
- Výrobky miestnych producentov.
- Pomerne šetrným darom je aj hodnotná kniha – nepotrebuje veľmi veľké množstvo papiera a vydrží aj niekoľko generácií. Niekoľko čísiel časopisov s nepomerne menšou obsahovou hodnotou spotrebuje rovnaké množstvo papiera a končí ako odpad okamžite.
- Darčeky stačí baliť šetrne (najlepšie do recyklovaného papiera) a baliaci papier použiť aj na budúci rok. Iba v Londýne klasické „kartičky“ a baliaci papier na darčeky majú ročne na svedomí okolo 400 stromov.
- Jedlo a výrobky si môžeme kupovať bez nadbytočných obalov.
- Pri nápojoch sú najlepšie vratné obaly, napríklad minerálky vo vratných fľašiach.
- Pri nákupoch je namiesto rozdávaných plastových tašiek vhodnejšia vlastná trvácna.
- Vzniknuté odpady by sme mali triediť pre recykláciu.
- Ak je to možné, zvyšky štedrovečernej večere a ďalších jedál by mali končiť v komposte.

Stromček

Dnešné vnímanie vianočného stromčeka ako symbolu Vianoc je istou ilúziou. Vianočný stromček k nám priniesli nemeckí lesníci v 19 storočí. Vymysleli ho z obchodných dôvodov (finančne výhodné zbavenie sa prerezávok), nemá nič spoločné s ľudovými tobož duchovnými tradíciami. Podobne ako Santa Klaus vznikol ako reklamný nástroj firmy Coca Cola.

Skutočne nie je najdôležitejšou otázkou Vianoc, aký druh stromčeka použijeme – prehnany konzum a nedostatočné venovanie sa rodine či duchovnej práci na sebe nevyváži ani stromček v kvetináči...

Ak už, tak šetrnejšou alternatívou sú

- vetvičky - slovanskou tradíciou na Vianoce bol veniec
- alebo živý strom v kvetináči.
- vhodné je zbytočne to nepreháňať s osvetľovaním a ozdobiť stromček radšej ovocím ako plastom.

Strava

- V strave je najdôležitejšie uprednostniť biopotraviny a miestne produkty. Uprednostňujeme lokálne produkty, ktoré nie sú dovážané z veľkých vzdialeností a nemusia byť konzervované, stabilizované, upravované mnohými chemickými látkami. Predídeme tým aj zbytočnému množstvu odpadu z obalov, pretože čím väčšia vzdialenosť, tým viac obalov sa spotrebuje na prevoz.
- Dávajme prednosť výrobkom s označením ekologického poľnohospodárstva.
- Ak k tomu pridáme zníženie konzumácie mäsitých výrobkov, prospejeme nielen prostrediu, ale aj svojmu zdraviu.

**75000
zlisovaných
PET fliaš**

Priatelia Zeme - SPZ usporiadali Celoslovenský týždeň aktivít za vratné obaly²

Každý Slováč spotrebuje priemerne 154 kusov 1,5 l PET fliaš za rok, z čoho na recykláciu putuje iba približne 20 %. Zvyšok ide na skládky, do spaľovni alebo je voľne pohodený v prírode.

Vratné, opakovane používané obaly nápojov sa vracajú späť k výrobcovi a opätovne plnia v priemere 20-40 krát. Tým sa významne znižuje množstvo odpadov z jednorazových obalov. Hoci v posledných rokoch sú vytlačované vratné obaly z trhu, teda okrem svetlej výnimky piva, ešte stále sa dajú kúpiť nápoje vo vratných obaloch.

Celoslovenský týždeň aktivít za vratné obaly mal občanov motivovať k používaniu vratných obalov a tým znižovať množstvo odpadov. Celoslovenský týždeň aktivít odštartovala pyramída zo 75 000 zlisovaných PET fliaš, ktorú sme v pondelok 15. novembra 2010 postavili na Hlavnej ulici v Košiciach. Touto mediálnou akciou sa nám podarilo zviditeľniť množstvo odpadu z plastových PET fliaš, ktoré vyprodukuje obyvateľia Košíc za jeden deň. Zároveň sme aktívne upozorňovali Košičanov, ako môžu uprednostňovaním vratných obalov prispieť k zmenšeniu tejto pyramídy.

Do Celoslovenského týždňa sa zapojilo viac ako 80 škôl a množstvo dobrovoľníkov z celého Slovenska. Školy vytvorili nástenky týkajúce sa vratných fliaš a odpadov, niektorí žiaci dokonca pripravili rozhlasové relácie venované vratným obalom

a to nielen pre žiakov, ale aj pre rodičov ako informovala Viera Mikesková zo ZŠ F. E. Scherera v Piešťanoch. Okrem osvetových aktivít žiaci, študenti a dobrovoľníci skontrolovali v obchodoch dodržiavanie zákona o obaloch, ktorý stanovuje povinnosť obchodov s predajnou plochou nad 200 m², predávať nápoje (minerálne vody, pivo, víno, sirupy, ochutené nealkoholické nápoje) aj v opakovane použiteľných (vratných) obaloch, pokiaľ tieto druhy nápojov predávajú aj v jednorazových obaloch a na slovenskom trhu existuje rovnaký druh aj vo vratných obaloch.

Žiaci zo Strednej odbornej školy v Nitre skontrolovali najviac obchodov počas tohto týždňa. Emília Mesárošová napísala: „Naši žiaci zmapovali predaj minerálov, alko- a nealkoholických nápojov a sirupov. Okrem iného sme vytvorili v škole peknú nástenku s témou vratných obalov. Podarilo sa nám presvedčiť niektorých ľudí o výhodách vratných obalov.“

Veľmi nás potešila správa od Mgr. Anny Melišíkovej z Oravskej Jasenice, ktorá nám napísala: „Akcija mala na škole úspech,

žiaci, ktorí ju pripravovali, boli hrdí na to, čo sami dokázali a tí mladší pozorne počúvali, pretože sa často nestáva, že by im informácie sprostredkovali žiaci - zvyknutí sú skôr na učiteľov. Zaujímavé bolo, keď deti sledovali informácie o tejto akcii aj v médiách a mnohí prichádzali s poznáním - „pani učiteľka - rozprávali o tom, čo pripravujeme na škole aj my, do čoho sme sa aj my zapojili“.

Zoznam všetkých škôl, ktoré sa zapojili do Celoslovenského týždňa aktivít za vratné obaly nájdete na našej webovej stránke: <http://www.priateliazeme.sk/spz/vratne-obaly>

Výsledky kontroly obchodov nám poslali žiaci, študenti a dobrovoľníci a zistili sme, že zo všetkých skontrolovaných obchodov ani nie polovica 43, 3 % mala minerálne vody vo vratných obaloch. Nealkoholické ochutené nápoje v opako-

Viac ako 80 škôl z celého Slovenska

vane použiteľných obaloch skoro úplne chýbali. Prieskum ukázal, že iba 61,8 % ponúka sirupy vo vratných obaloch. Ale v skoro každom obchode však nájdeme pivo a víno vo vratných sklenených fľašiach. Avšak pre zákazníka je pri výbere nápoja dôležitý aj pomer počtu druhov nápojov vo vratných a nevratných obaloch. Pri 30 druhoch nápojov v nevratnom obale, veľmi ľahko prehľadnú v obchode jeden alebo dva druhy v obale vratnom.

Ďalším krokom bude, že na Slovenskú obchodnú inšpekciu pošleme podnety, aby skontrolovali obchody, u ktorých sa zistilo nedodržanie zákona o obaloch. Takto sa pokúsime opäť dosiahnuť, aby obchody znova ponúkali nápoje aj vo vratných obaloch. Ľudia tak budú mať znova šancu kupovať nápoje v opakovane použiteľných obaloch a prispieť tak k zníženiu produkcie odpadov na Slovensku.

Celoslovenským týždňom za vratné obaly sme upozornili na fakt, že spotrebiteľ má čoraz menšiu možnosť vybrať si ekologickejšiu alternatívu v podobe vratných nápojových obalov. Samotní spotrebiteľia však majú možnosť túto skutočnosť zmeniť a to tým, že v obchodoch budú žiadať ich predaj a samozrejme, budú ich uprednostňovať pred kúpou nápojov v nevratných obaloch.

„Celoslovenský týždeň aktivít pre vratné obaly nás nenechal ľahostajnými. Už informačný leták, ktorý sme na začiatku akcie od organizátorov tejto kampane dostali, hlásal - PRIDAJTE SA! Tak sme sa pridali. Čas na prípravu bol síce krátky, ale máme šikovných ôsmakov... Podelení do skupín rozpracovali problematiku vzniku, triedenia, recyklácie aj minimalizácie odpadov, pripravili pútavé plagáty, zbierky rôzneho odpadu, či výrobky z nich. Vyzbrojení poznaním a plnými taškami všakovakého odpadu, rozhodli sa svoje vedomosti odovzdať mladším žiakom. V krátkom, asi 15 minútovom pásme, priblížili žiakom 1. - 5. ročníka životný cyklus obalu, druhy obalov a ich vplyv na životné prostredie, problematiku odpadov (Najlepší odpad je ten, ktorý nevznikne...)... Na konci prednášky žiakov čakal krátku kvíz, v ktorom si mohli preveriť svoje vedomosti.

Naše mimoriadne poďakovanie patrí žiakom ôsmeho ročníka, ktorí zvládli nielen problematiku odpadov, ale aj rečnícky štýl, ale aj našim milým žiačikom, ktorí vytvorili príjemnú atmosféru a prejavili chuť a vôľu vypočuť a naučiť sa opäť čosi viac.“

Anna Melišíková,
ZŠ s MŠ Martina Hamuljaka, Oravská Jasenica

Aktivity boli podporené

(pozri index v správe)

1 Aktivita bola podporená z projektu „Viac recyklácie, menej znečistenia“ spolufinancovaného z Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu, štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

2 Aktivita bola podporená z projektu „Od triedenia k minimalizácii odpadu“ spolufinancovaného z Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu, štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

3 Aktivita bola podporená z projektu „Príma-Klíma-Životný štýl“ spolufinancovaného nadáciou DBU.

Deň otvorených dverí v Starej Turej bol úspešný²

Dňa 16. novembra 2010 sme v spolupráci s Technickými službami Stará Turá zorganizovali Deň otvorených dverí odpadového hospodárstva. Podujatia sa zúčastnilo celkom 80 účastníkov spomedzi zástupcov miest a obcí, pracovníkov štátnej správy, pracovníkov Technických služieb miest a obcí, firiem z oblasti odpadového hospodárstva a mimovládnych organizácií. Program otvorila privítaním prítomných primátorka mesta Stará Turá Ing. Anna Halinárová. Ďalej nasledovalo predstavenie úspešných systémov nakladania s odpadmi vo vybraných samosprávach a obhliadku systému odpadového hospodárstva priamo v meste Stará Turá.

Svoje skúsenosti a úspechy nám ako prvý predstavil Ing. Ján Baranovič z Mesta Piešťany. Na území mesta majú zavedený komfortný systém separovaného zberu, ktorý zahŕňa aj zber biologicky rozložiteľných odpadov zo zelene v zástavbe rodinných domov. Mimoriadny je aj separovaný zber odpadov do smetných košov v centre mesta (na pešej zóne), v obchodnom centre atď. Svoju pozornosť venujú i informačným aktivitám v tejto oblasti. Piešťany svojou prezentáciou potvrdili, že si skutočne zaslúžia Mimoriadne ocenenie za dosiahnutie vysokej úrovne separovaného zberu v meste v súťaži „3Z“ – o najväčší pokrok v odpadovom hospodárstve za obdobie rokov 2006 až 2008, ktorú organizovali Priatelia Zeme – SPZ v roku 2009. Prezentácia sa končila mnohými otázkami z radov prítomných.

Potom pokračovala v predstavovaní jedného z najviac rozvíjajúcich sa systémov nakladania s komunálnym odpadom na Slovensku v Meste Stará Turá Ing. Jana Vráblová, riaditeľka Technických služieb mesta Stará Turá. Na území celého mesta majú zavedený separovaný zber odpadov, v rámci ktorého sa zbierajú aj biologicky rozložiteľné komunálne odpady z rodinných aj bytových domov, ktoré si mesto samé zhodnocuje kompostovaním. Stará Turá získala za svoje úspešné aktivity v odpadovom hospodárstve i ocenenie Priateľov Zeme – SPZ v roku 2009, a síce 3. miesto v súťaži „3Z“. V roku 2010 získala i ocenenie ako Obec / Mesto s najlepšie vybudovanou infraštruktúrou separovaného zberu v súťaži o najlepšie separujúce mestá a obce na Slovensku od oprávnenej organizácie Envi-pak. Stará Turá zaujala prítomných predovšetkým zvoleným systémom nakladania s biologicky rozložiteľným komunálnym odpadom.

Obec Košec predstavil prítomným starosta Radomír Brtáň. Obci sa podarilo za posledné tri roky úplne zmeniť systém nakladania s komunálnymi odpadmi v obci. Zaviedla separovaný zber odpadov, podporuje domáce a komunitné kompostovanie, účinne bojuje proti čiernym skládkam a domácejmu spaľovaniu. Tieto kroky sa prejavili aj na výraznom znížení nákladov na odpadové hospodárstvo v obci. Obci Košeca sa ušli v roku 2009 za svoje úsilie až 2 ceny v odpadovom hospodárstve - od nás v súťaži Priateľov Zeme – SPZ „3Z“ získala 1. miesto a taktiež sa stala víťazom kategórie Komunálne odpadové hospodárstvo v súťaži „Zlatý Mravec“ za efektívny a komplexný prístup pri zavádzaní separovaného zberu komunálnych odpadov vo vidieckych podmienkach. Svojou prezentáciou Košeca prítomných zaujala. Predovšetkým účastníkom podujatia ukázala, že „kde sa chce, tam sa dá“.

Ako posledný vystúpil Marek Kurinec, vedúci surovinovo – odpadového hospodárstva Technických služieb mesta Dubnica nad Váhom. Prezentoval nakladanie s komunálnymi odpadmi v Meste Dubnica nad Váhom, ktoré je dlhodobou pozitívnym príkladom v tejto oblasti. Zanietenosť, odborná fundovanosť a aktívny prístup pri riešení vznikajúcich problémov sa premietol na slovenské pomery v nadpriemerných výsledkoch v separovanom zbere. V roku 2010 získalo Mesto Dubnica nad Váhom hlavnú

cenu, ako najlepšie separujúce mesto / obec na Slovensku v súťaži s rovnakým názvom od oprávnenej organizácie Envi-pak. Prítomní ocenili prezentáciu množstvom otázok.

Po úspešných prezentáciách obcí a miest sme sa presunuli na obhliadku priamo do ulíc mesta Stará Turá. Pozreli sme sa na stanovišťa zberných nádob, pričom účastníkov najviac zaujali nádoby používané na biologicky rozložiteľné odpady, ich rozmiestnenie, ale i obsah. Prítomných prekvapila čistota vyzbieraných odpadov.

Potom sme sa presunuli do areálu Zberného dvora, kde sa okrem iného nachádza aj kompostáreň. Priamo pri práci sme mali možnosť vidieť, ako pracovníci naplnili fermentor určený na hygienizáciu biologicky rozložiteľného komunálneho odpadu získaného zo separovaného zberu od obyvateľov a z prevádzok. Detailne sme si prezreli nielen fermentor, ale aj ďalšiu techniku - rezací a miešací voz, dopravníkový pás, traktor a bubnový presievač. Na záver si ešte skupinka „skalných“ prezrela založené zaklady kompostovaného materiálu (po vyskladnení z fermentora) a pásové hromady dozrievajúceho kompostu. Prítomným bol podrobne vysvetlený celý postup kompostovania, výhody a nevýhody zvolenej technológie ako aj doteraz získané skúsenosti. Celé to sprevádzala bohatá diskusia na túto tému.

Deň odpadového hospodárstva v Starej Turej splnil svoju úlohu. Ukázal pozitívne a fungujúce príklady v oblasti odpadového hospodárstva v obciach a mestách, ktoré sú v súčasnej dobe tak žiaduce. Z každej strany sa na nás neustále valia len informácie o tom, aké je všetko finančne náročné a ako sa nedá efektívne prevádzkovať odpadové hospodárstvo na komunálnej úrovni bez vysokých strát. Tu sme sa však dozvedeli veľmi podstatné poznania. I keď skutočne nie je situácia v oblasti nakladania s odpadmi zďaleka ideálna, tam, kde sa chce skutočne nájsť riešenie, tam sa i nájde. Je k tomu potrebná len energia, zanietenie a čas.

Priatelia Zeme – SPZ pomáhali počas víkendu v obci Štôla^{2,3}

Počas druhého októbrového víkendu sa dobrovoľníci Priateľov Zeme – SPZ stretli pod Tatrami v obci Štôla, aby pomohli miestnym občanom a naučili ich ako správne kompostovať biologický odpad zo záhrad a z kuchyne a ako sa aktívne zapojiť do separovaného zberu v obci.

Jedenásť vyškolených dobrovoľníkov v spolupráci s vedením obce počas soboty navštívilo 150 domácností. Dobrovoľníci prostredníctvom osobnej návštevy vysvetľovali občanom, aké prínosy má pre nich kompostovanie, ako správne kompostovať, odpovedali na otázky. Každá domácnosť dostala aj informačné letáky o kompostovaní a o tom, ako môžu jej členovia separovať odpad.

Keďže informácií nikdy nie je dosť, obyvatelia Štôly tieto aktivity privítali a odporúčajú realizovať takúto formu osvetu od domu k domu v každej obci na Slovensku.

Spolupráca medzi občianskym združením Priatelia Zeme – SPZ a obcou Štôla bude aj naďalej pokračovať. Obyvatelia získajú bezplatne nové plastové kompostéry, na ktoré obec získala finančné prostriedky z Kohézneho fondu Európskej únie. Zároveň obdržia aj praktickú príručku z dielne Priateľov Zeme – SPZ ako kompostovať. Okrem toho budú mať občania možnosť aj priamo vidieť, ako jednoducho skompostovať bioodpady, na prednáške a diskusii. Získajú tak informácie ako môžu prostredníctvom kompostovania výrazne znížiť množstvo odpadov, ktoré produkujú.

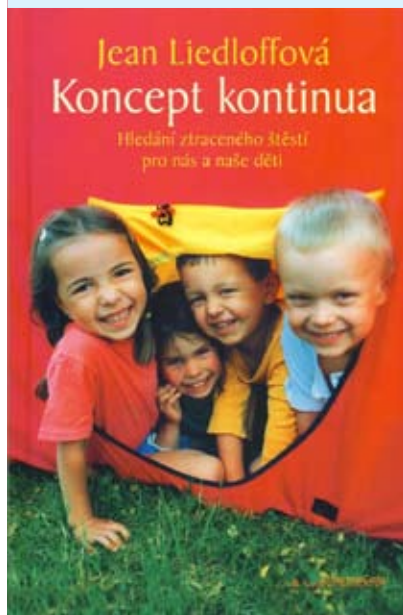

Víkendovka pre žiakov základnej školy v Spišskej Novej Vsi^{2,3}

Prvý novembrový víkend sa v škole v prírode v Hutách ocitli aj žiaci zo ZŠ na Komenského ulici v Spišskej Novej Vsi. Víkendovka bola pre nich ocenením za prvé miesto v súťaži školských projektov Príma-Klíma-Životný štýl v kategórii základných škôl.

Piatok večer sa deti zoznámili so svojimi lektorkami a zatancovali si ľudové tance. Sobotné ráno sa z iniciatívy niekoľkých dievčat začalo rozcvičkou, ako v tábore. Pokračovalo sa aktivitami vonku v krásnom prostredí na pomedzí Liptova a Oravy. Niektorí prvýkrát ochutnali šípky („sú dobré ako pokazený lekvár“) aj borievku. Nechýbal ani výlet na mlyn Oblazy s rozprávaním o divoch prírody ako aj o dobrovoľníctve, ktorému sa môžu mladí venovať vo svojom voľnom čase.

V rámci poobedného oddychu si účastníci pripravili eko jednodňovky a po večeri ich odohrali: tri veselé odpadkové koše; ako sa nám vypomstí odhadzovanie odpadkov v prírode.

Jean Liedloffová: Koncept kontinua (Hľadání ztraceného štěstí pro nás a naše děti)

Autorka tejto knihy, Jean Liedloffová, absolvovala niekoľko expedícií do pralesov Južnej Ameriky, kde strávila mesiace života v prostredí domorodých indiánov, neovplyvnených „vypelou“ kultúrou. Práve tieto skúsenosti

spôsobili, že u nej nastala zmena myslenia. Objavila tam už takmer zabudnutý pocit akéhosi „správna“ z detstva a úplného pokoja.

„Boli to najšťastnejší ľudia, akých som kedy videla. Boli od nás takí odlišní. Dokonca aj inak mysleli. Ich deti sa do jedného správali správne: nikdy na nebili, neboli trestané, vždy okamžite a s radosťou poslúchali. Všeobecné odsudzovanie ako 'chlapci vždy zlostia' sa na nich nedalo aplikovať.“

Jean bola fascinovaná prirodzenou múdrosťou indiánov a tým, ako sa spoliehajú na svoje inštinkty a konajú „správne“, dajú viac na svoj vnútorný zmysel.

Knihy je však venovaná najmä téme výchovy detí od narodenia, resp. žitím s deťmi od narodenia. Najdôležitejší je blízky fyzický kontakt s dieťaťom od prvej sekundy. Dieťaťu nestačí byť len napapané a prebalené, potrebuje cítiť blízkosť matky, ktorá by s ním teda mala byť v neustálom kontakte, nosiť ho stále so sebou. V náručí cíti, že je dobré a vítané, že je všetko v poriadku: „Bábätko nevie dúfať v lepšie časy, pokiaľ je mu niečo nepríjemné. Keď jeho mama odíde, nevie, že za chvíľu je opäť späť. Celý svet je zrazu zlý. Vzniknutá situácia je neprijateľná. Bábätko počuje a prijíma vlastný plač. Mama tento zvuk a jeho význam pozná od nepamäti a rovnako tak aj každé dieťa či dospelý, ale bábätko jeho význam nepozná. Cíti len, že je to určitým spôsobom pozitívna akcia, ktorou je možné uviesť veci do poriadku. Tento pocit sa však stráca, pokiaľ necháme bábätko plakať príliš dlho. Keď nedôjde k reakcii, ktorú má plač vyvolať, nastáva pre bábätko totálne pusto bez času a bez nádeje. Keď nakoniec mama predsa len príde, všetko je zrazu v najlepšom poriadku. Vedomie, že bola preč, zmizlo, bábätko ani nevie, že plakalo.“

Jean v knihe kritizuje náš „moderný“ prístup k starostlivosti o bábätko:

„V civilizovaných krajinách je štandardným postupom kúpiť si knihu o starostlivosti o bábätko už počas tehotenstva. V súčasnosti môže

byť módou nechať bábätko plakať, až to zlomí jeho srdce a vzdá to, znechtivie a je z neho bábätko "dobručké". Alebo je módou vziať si bábätko do náručia keď sa mama chce a nemá nič iné na práci. Nech je to hocičo, mladé mamičky to čítajú a riadia sa podľa toho bez dôvery vo svoje vlastné vrodené schopnosti, bez dôvery v signály bábätka. Plač sa musí ignorovať, aby sa bábätku ukázalo, kto je tu pánom. Panuje názor, že bábätko rozmaznáme, pokiaľ ho budeme nosiť, či uspokojovať jeho potreby.

Indiáni v Južnej Amerike majú k dieťaťu úplne iný prístup:

„Bábätko v indiánskom kmeni berú rodičia od narodenia všade so sebou. Väčšinu času prespí, ale aj počas spánku sa zoznamuje s hlasmi svojich blízkych, so zvukmi ich aktivít. Zažíva nárazy, prudké nečakané pohyby, zdvíhanie, tlak na najrôznejšie miesta tela podľa toho, ako si ho osoba, ktorá ho drží posúva, aby mohla vykonávať svoju prácu. Zvyká si na rytmus dňa a noci, na zmenu povrchu a teploty na koži a na bezpečný pocit, že ho niekto drží na živom tele. Nemá potrebu niečo signalizovať plačom.“

Autorka sa tiež venuje zabehnutým rituálom v našich pôrodniciach, kde sú bábätká v starostlivosti sestier oddelené od matiek. Sú kŕmené podľa harmonogramu, prebaľované podľa harmonogramu a sú osamelé. Dôležitosť kladie prvým momentom po narodení. Už od tohto okamihu ešte pred prestrihnutím pupočnej šnúry, by malo byť bábätko v tesnom telesnom kontakte s matkou. „Keď začne samé dýchať, je prestrihnutá pupočná šnúra, ktorá zatiaľ dotepala. Potom je malý tvor priložený k prsníku, bez akéhokoľvek odkladu, bez kúpania, váženia, lekárskej prehliadky. Po skončení pôrodu totiž nastáva dôležité obdobie, kedy sa matka a bábätko prvýkrát stretnú ako dvaja samostatní jedinci.“

Ďalej sa autorka zamýšľa nad tým, ako je možné, že deti indiánov, keď sú už samostatnejšie a dokážu sa sami premiestňovať, sa ocitajú často pre nás v nebezpečných situáciách, a pritom sa im nič nestane. Rodičia taktiež nevenujú deťom takú ostrážitú pozornosť ako rodičia detí „civilizovanejšej“ časti spoločnosti.

„Podľa môjho názoru je základom rozloženie zodpovednosti. Deti západnej civilizácie takmer nevyužívajú svoje schopnosti dávať na seba pozor – väčšinu zodpovednosti za nich preberajú dospelí.“

Akási frustrácia z raného detstva, keď sme boli ochudobnení o zážitky fázy v náručí, v postieľkach a kočiaroch, sa prejavuje v rôznych oblastiach života – pri výbere partnera, striedaní povolání, potrebe niečo vlastniť. Taktiež to má vplyv na žiarlivosť na mladších súrodencov: „Pokiaľ bábätko zažilo v náručí všetko, čo potrebovalo, a potom bez donútenia náruč opustilo, je schopné bez problémov prijať príchod nového súrodenca.“

Možno s niektorými vecami v tejto knihe nebudete s autorkou súhlasiť (najmä piata kapitola venujúca sa problematike drogového závislých, homosexuality, promiskuity, atď.), podstata knihy však ostáva a práve kvôli nej odporúčam si knihu prečítať. Najmä, ak vám okolie pri výchove dieťaťa stále poskytuje dobré rady typu „nechaj ho vyplakať, len vymýšľa, je nakŕmené, prebalené...“

Katarína Pačayová

KNIHU KONCEPT KONTINUA SI MÔŽETE OBJEDNAŤ PROSTREDNÍCTVOM DISTRIBÚCIE PRIATELOV ZEME – SPZ.

Chcete niekoho obdarovať zaujímavým darčekom?
Chcete si prečítať knihu, ktorú bežne nekúpite?
Chcete si kúpiť eko - tielko na horúce leto?
Chcete podporiť slovenských remeselníkov?
Chcete podporiť Priateľov Zeme?

**Objednajte si niečo
z našej distribúcie:**

<http://www.priateliazeme.sk/spz/distribucia>

POKRAČUJEME V CYKLE ROZHOVOROV S OSOBNOSŤAMI SLOVENSKEJ MIMOVĽADNEJ SCÉNY.

„Najväčším ohrozením divočiny je tá šedivá masa ľudí, ktorá sa na ničenie prírody nečinne prizera.“

Juraj Lukáč

Patrí k najvýraznejším postavám environmentálneho hnutia na Slovensku. Je zakladateľ a náčelník Lesochranárskeho zoskupenia VLK (LZ VLK), venujúcom sa záchrane prirodzených lesov. LZ VLK je vďaka unikátnej zbierke Kúp si svoj strom vlastníkom prvej súkromnej rezervácie na Slovensku.

JURAJ, JE O TEBE ZNÁME, ŽE SI VYŠTUDOVANÝ ELEKTRIKÁR, KTORÝ SKONČIL AKO NÁČELNÍK LZ VLK. MÔŽEŠ OPISAŤ, AKO DOŠLO K TEJ METAMORFÓZE?

To nie je žiadna premena. To je veľmi logické. Elektronika ma bavila, baví a bude baviť. Vyštudoval som FEL ČVUT Praha a celý život som profesionálne pracoval vo výskumnom ústave robotiky. Vyvíjali sme umelý život, kovové náhrady za biologické organizmy. Ak to niekto nevie, tak zopakujem, že kybernetika je veda o riadení v živých a neživých organizmov. Jej tvorca Norbert Wiener kládol to „živé“ v definícii na prvé miesto. Kybernetika a štúdium zložitých systémov je základom pre pochopenie fungovania živého sveta, pre ktorý je podstatou prenos, spracovanie a uchovanie informácie. V tomto mám pre pochopenie podstaty lesa bližšie ako ktorýkoľvek biológ, nehovoriac už o absolventoch lesníckych fakúlt.

Pre mňa, ktorý som sa snažil konštruovať roboty a manipulátory, bolo a je vždy fascinujúce sledovať živé organizmy, rastliny a živočíchy, v ich prirodzenom prostredí, v nekonečnej kráse a zložitosti. To nie je žiadna poznávačka a tréning vedecského názvoslovía, to je fascinácia konštruktéra, ktorý obdivuje ako je to možné, že stonožka pri takom množstve nôh sa nepotkne, že živé organizmy sa bez problémov množia, opravujú a recyklujú samé, čo neživé, ani pri tom všetkom vedeckom pokroku, nedokážu.

ČO ROBI VLK? A PREČO TO ROBI?

VLK je skupina občanov, ktorí sa rozhodli zachrániť prirodzené lesy. Slovenska, ale nielen Slovenska. Práca je to pomerne zložitá, od vstupov do rôznych úradníckych procesov, až po blokády ohrozených území, tlač a predaj kníh a výkup území na súk-

romné rezervácie. Robíme to z jednoduchého dôvodu. Pretože sme dlho čakali, kto to urobí a nerobil to nikto. Museli sme teda začať my. Tak je to so všetkým v živote.

PREČO JE PODĽA TEBA VLK TAK ČASTO POVAŽOVANÝ ZA EXTRÉMISTOV?

Nie sme extrémisti. Sme radikáli. To je ale rozdiel. Radikalizmus nie je extrémizmus. Extrémny znamená krajný, výstredný. Slovo radikálny je odvodené od slova radix, koreň. Radikálny človek nie je výstredný človek, ale človek idúci ku koreňom veci. To je VLK. Pátrame po podstate, po koreni problému, a ak ten koreň nájdeme, pomenujeme ho a liečime ho. Pravda je ale takmer vždy bolestivá.

Opakujem. Radix je koreň, nie extrém. Radikálna myšlienka ide ku koreňom veci, vyťahuje podstatu, ktorá šedivú masu nezaújíma a ktorá jej je aj väčšinou nepríjemná. Radikálne environmentálne hnutie je strom, ktorý nasáva živiny cez svoje hlboké korene a to mu umožňuje prežívať víchrice spoločenských zmien a búrky politického šialenstva. Radikálne environmentálne hnutie je späť zo zemou svojich predkov a s ich koreňmi. Spomeňme si na ne, pretože mám taký dojem, že na ne zabúdame.

Napríklad charakteristickým kultovým miestom starých Slovanov boli posvätné háje – svätoháje, u západných Slovanov nazývané svatobory, u východných Slovanov božesje. Háj – staroslovansky gajъ – značí miesto hájené, chránené a to vo všetkých slovanských jazykoch.

Háj predstavoval rezerváciu, v ktorej sa nesmelo nič lámať, trhať, loviť ba nebolo dovolené ani odstraňovať padnuté stromy. Priestor takéhoto posvätného lesa bol považovaný za liečivý a musel v ňom byť aj prameň alebo potok, ktorému takisto pripisovali liečivú moc. Les nesmel byť poškrvnený ani krvou nepriateľa. Medzi stromy uctievané našimi predkami v týchto lesoch patrili dub, buk a javor horský. Zároveň s úctou k svätohájom chránili starí Slovania aj vlka a medveďa ako apotropaické, ochranné zvieratá. Boli posvätné a naši slovanskí predkovia si ich uctievali ako ochrancov pred zlými démonmi. Naše KORENE, náš RADIX je svätoháj. Preto nás možno cudzia kultúra, kultúra ničenia lesov a zabíjania veľkých šeliem vníma ako extrémistov.

WELEDA

v súlade s človekom aj prírodou

www.weleda.sk

Prírodná starostlivosť o zdravie a krásu

MYSLÍŠ, ŽE NAOZAJ DIVOČINA ZACHRÁNÍ SVET? ALEBO VIDÍŠ ZMYSEL AJ VO VENOVANÍ SA INÝM ENVIROTÉMAM?

Divočina, prirodzený svet, prirodzená príroda a prirodzení ľudia sú základom stability sveta. Je v nej zakliata štyri miliardy dlhá história Zeme, algoritmy, ktoré umožnili prežiť životu dopady kozmických telies, vzostupy a poklesy teplôt, výbuchy sopiek, zmeny magnetického poľa Zeme a iné katastrofy. To je v prirodzenom svete a bez tých vedomostí sme stratení a neprežijeme. Zachovanie tohto sveta považujem za absolútne prvoradé. Všetko ostatné je druhoradé, nehovorím, že nedôležité, ale druhoradé.

PATRÍŠ TIEŽ K ĽUDOM V TREŤOM SEKTORE, KTORÍ ODIŠLI Z MESTA NA VIDIEK. TY DOKONCA NA DOSŤ MALÝ A ĎALEKÝ VIDIEK, DO OSADNÉHO. PREČO SI SA TAK ROZHODOL?

Bola to viac menej náhoda. Hľadal som s manželkou roky domček hocike na severovýchodnom Slovensku. Z mnohých nádejných nákupov nakoniec zišlo až zostala drevenica v Osadnom, kde dnes bývam. Prakticky bez mobilného signálu, bez splachovacieho záchodu, kúpeľne, práčky, chladničky, televízora... Motív rozhodnutia sa hľadá ťažko, akosi to prišlo, chcel som v podstate skromnejší život.

MOJA TRADIČNÁ OTÁZKA, KDE BERIEŠ MOTIVÁCIU RÁNO VSTAŤ A BOJOVAŤ ZA DIVOČINU?

Pravidelným chodením do divočiny.

ČO TERAZ OHROZUJE DIVOČINU NA SLOVENSKU NAJVIAC?

Paradoxne to nie sú developeri, ťažbárske firmy alebo priemysel. Podľa mňa najväčším ohrozením divočiny je tá šedivá masa ľudí, ktorá sa na ničenie prírody nečinne prizera. Nemôžme chcieť, aby developeri alebo priemysel robil niečo iné, oni ničia prírodu tak akosi prirodzene. V mantineloch, ktoré im určuje mlčiaca väčšina.

A VO SVETE?

Je to rovnaké ako u nás.

V ŽIVOTE SI NAPÍŠAL UŽ VELA POVIEDOK, PRÍBEHOV, TERAZ UŽ AJ BLOGOV. NECHCEŠ BYŤ RADŠEJ SPISOVATEĽ A NAPÍSAŤ NEJAKÚ KNIHU?

Jedna kniha poviedok a esejí už je hotová a mala vyjsť toho roku v Poľsku. Druhú mám premyslenú, je to taký román o zblížení človeka a vlka. K tej zatiaľ nemám dostatok kľudu a voľného času. Uvidíme.

JEDNODUCHÁ OTÁZKA - ČO NAJRADŠEJ ROBIŠ KEĎ NEPRACUJEŠ?

Spím.

MYSLÍŠ, ŽE SA TI DARÍ NAPŔIŤ ŽIVOT V DUCHU PRINCÍPOV, KTORÉ POVAŽUJEŠ ZA SPRÁVNE?

Z veľkej, veľmi veľkej časti.

KDE VIDÍŠ SEBA A SLOVENSKO O 10 ROKOV?

V energetickej kríze. Veľmi rozsiahlej..

Naša spoločnosť sa totiž s veľkou pravdepodobnosťou nachádza v období tzv. ropného zlomu. Ťažba ropy dosahuje možné maximum a v najbližších rokoch bude klesať rovnakým tempom ako v minulosti stúpala. Prítom je potrebné si uvedomiť dve zásadné veci. Prvým problémom je ničenie prírodného prostredia. Rozvoj modernej civilizácie nebol spôsobený tým, že mimoriadne vzrástla inteligencia ľudí ale tým, že sme objavili mimoriadne lacný a efektívny zdroj energie. Fosílna palivá. To spôsobilo, že sa zastavilo obrovské ničenie európskeho prírodného prostredia – dovtedy

Európania žili z energie získanej len, povedané dnešným jazykom, alternatívnymi zdrojmi. Energiu získavali len z biomasy (dreva) a premenou vodnej a veternej energie na mechanickú prácu. Objav fosílnych palív teda zachránil európske lesné biotopy. Táto energia teraz končí, bude mimoriadne drahá a alternatívne zdroje začnú ničiť naše prírodné prostredie podstatne intenzívnejšie ako v minulosti. Je to dané tým, že je nás podstatne viac a máme podstatne väčšiu spotrebu energie, ktorá neznesie porovnanie so žiadnym obdobím v minulosti. Technologické vynálezy tento fakt nemôžu zvrátiť, pretože aj pri akejkolvek nízkej spotrebe elektrickej energie bude táto väčšia ako pred tristo rokmi, keď zmizli rýchlym tempom európske lesy, pretože vtedy bola nulová.

Druhým problémom je nedostatok energie. Na jedného obyvateľa Slovenska pripadá jeden hektár územia Slovenska. Táto plocha nezaistí v žiadnom prípade energetickú náročnosť priemerneho Slováka, ktorá je v súčasnej dobe viac ako 60 MWh ročne. A to na tom jednom hektári si priemerný občan okrem energie ešte musí dopestovať potraviny na celý rok. To, že v súčasnej dobe si Európania žijú v energetickom blahobyte je spôsobené tým, že absolútna väčšina energie sa dováža, predovšetkým vo forme fosílnych palív. Táto doba, ako som už povedal, ale končí. A to je predovšetkým sociálnopolitický problém. Ak v minulosti vznikol nedostatok energie, vznikol súčasne tlak na centrálnu rozdeľovanie energie, ktoré je vždy zneužívané príbuzenskými alebo mafiánskymi väzbami. Ak sa niečo deje s energiami, vždy to zamáva celou spoločnosťou. Demokracia končí a nastupujú súkromné armády a bezohľadný boj o kilowatthodiny.

Technické zázraky, ako som už povedal, a ani alternatívne zdroje energie, nás nezachránia. Jedinou cestou sú úspory. Ale nie úspory úsmevné, v podobe úsporných žiaroviek, ale radikálne, aspoň stonásobné zníženie spotreby Slovenska nás môže zachrániť pred kolapsom. Tak, aby si priemerný občan na jednom hektári vypestoval potraviny pre seba a energiu na svoj spokojný celoročný život.

A v tomto som veľký pesimista.

Zhovárал sa Martin Valentovič

Naša pani riaditeľka v materskej škole zakúpila deťom automatické osviežovače vzduchu. Nie som odborník na chémiu, no prečítala som už zopár článkov o tom, že sú zdraviu škodlivé a niektoré dokonca karcinogénne. Nevie ako riaditeľku presvedčiť, aby neohrozovala zdravie detí, ktoré do tej škôlky chodia. Štátna škôlka je platená aj z mojich peňazí a ja nechcem, aby moje dieťa dýchalo chemikáliu, ktorá je každú pol hodinu púšťaná do vzduchu.

Bežne predávané osviežovače vzduchu obsahujú syntetické vône, sú zmesou chemických látok, ktoré sa dostávajú dýchaním priamo do tela: formaldehyd, naftalén, xylén, fenol, etanol, kresol, syntetické pižmo. Hoci majú osviežovače vzduchu rôzne certifikáty, tieto látky, z ktorých sa skladajú, sú zmesou alergénov, spúšťačov astmy, často aj karcinogénov, ovplyvňujú centrálnu nervovú sústavu. V roku 1989 Americký národný inštitút pre pracovnú bezpečnosť a zdravie ohodnotil 2982 druhov týchto látok ako škodlivých pre zdravie, z toho 884 ako toxických.

Základom syntetických vôní sú syntetické pižmá, chemikálie používané ako náhrada podstatne drahšieho, prírodného pižma. Používajú sa aj v množstve ďalších výrobkov dennej spotreby, vrátane pracích prostriedkov, krémov...

Sú to perzistentné chemikálie, to znamená, že v životnom prostredí ako aj vnútri organizmu dokážu pretrvať veľmi dlho a len veľmi ťažko sa odbúrávajú. Syntetické pižmá boli zistené aj v ľudskej krvi a v materskom mlieku. Narúšajú hormonálny systém, znižujú obranyschopnosť organizmu voči iným toxickým látkam.

Takéto syntetické vône rozhodne nepatria do priestorov materskej školy. Proti sú aj úrady verejného zdravotníctva. Konkrétne Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Košiciach, s ktorým sme rokovali, použitie takýchto prípravkov úplne zakazuje. Štrelti sme sa aj s používaním aromaterapie v materských školách. V tejto súvislosti chcem len upozorniť, že nie všetky vonné oleje sú prírodné, môžu to byť len ich lacnejšie syntetické náhrady, preto by sme ich zloženiu mali venovať veľkú pozornosť a používať iba 100 % prírodné oleje a silice v nízkych koncentráciách.

Ak Vašu pani riaditeľku nepresvedčia tieto argumenty, mnohé publikované štúdie o syntetických arómach, ani naša odborná štúdia o toxických látkach (rozposielaná v týchto dňoch materským školám po celom Slovensku), potom Vám odporúčam kontaktovať jednak zriaďovateľa materskej školy – Mestský alebo Obecný úrad a jednak príslušný Regionálny úrad verejného zdravotníctva, ktorý má na starosti hygienu materských škôl.

Katarína Pačayová

Ekolisty boli vydané v rámci projektov „Viac recyklácie, menej znečistenia“ a „Príma - Klíma - Životný štýl“.

Priateľov Zeme - SPZ finančne podporili:

RECYKLAČNÝ FOND

PROJEKTY „VIAC RECYKLÁCIE, MENEJ ZNEČISTENIA“ A „OD TRIEDENIA K MINIMALIZÁCIÍ ODPADŮ“ SÚ SPOLUFINANCOVANÉ Z FINANČNÉHO MECHANIZMU EHP, NÓRSKEHO FINANČNÉHO MECHANIZMU A ŠTÁTNEHO ROZPOČTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY.

PROJEKT „PRÍMA - KLÍMA - ŽIVOTNÝ ŠTÝL“ JE SPOLUFINANCOVANÝ Z DBU.

PROJEKT „TRIEDENIE A RECYKLÁCIA ODPADU - SÚČASŤ NAŠHO KAŽDODENNÉHO ŽIVOTA“ FINANČNE PODPORIL RECYKLAČNÝ FOND.

Pri realizácii aktivít Priateľov Zeme - SPZ pomohli:

Ján Vozár, Mirka Nikolovičová, Janka Kropková, Veronika Vičeková, Marek Pupák, Jakub Balážik, Lenka Rusnáková, Magdalénka Zakopalová, Alexandra Dudová, A. Kreškáčiová, Andrea Palenčáková, Marcela Klempárová, Andrea Tejlusová, Anton Štefanko, Sebastián Bohumel, Daniela Doláková, Danielka Hačkošová, Dávid Kalinový, Dávid Slávik, Dominika Benková, Edita Haraščáková, Erika Moskalová, Eva Mireková, Filip Hajdu, Frániková, František Vašík, Maroš Štrbinský, Jakub Findura, Jana Trusková, Jaroslav Krafský, K. Ševčíková, K. Mjartanová, Ingrid Kassová, Kováčik, Bako, Kasaš, Kristína Nagyová, Kristína Hanusová, Kristína Šaraničová, Lenka Geníková, Lucia Lengyelová, M. Szerződiová, Martin Matejček, Miroslav Meliš, Natáľa Rábeková, Nela Schwarzová, Lucia Lonský, Nikola Bilíková, Patrícia Kozlíková, Radka Klembarová, Rastislava Sáková, Nikol Bradáčová, Richard Tóth, Roman Šufliarsky, Silvia Kačmárová, Simona Magdinová, Slávka Foltánová, Slavomíra Schubertová, Stano Staňa, Sýra Furedová, Tarková, Tatiana Ťregešová, Veronika Hašufová, Viera Mikesková, Vrbovska, Zuzana Šreukelová a všetky školy, ktoré sa zapojili do Celoslovenského týždňa aktivít za vratné obaly, Ing. Ján Baranovič, Radomír Brtáň, Marek Kurinec, Ing. Jana Vráblová a kolektív Technických služieb Stará Turá, ktorí nám pomáhali pri organizácii Dňa otvorených dverí.

Ďakujeme Vám